

ISAIAH

¹ Kausa yumura imi Judah se Jerusalem alo nunga baluwoso, Judah nunga king Uzziah, Jotham, Ahaz se Hezekiah alo king ko bagakasan nunga tom te, Amoz ko namar Isaiah arigam.

Judah kariimet nunga kiwem memek

² O taiti kualala lilim la ikiko, se O ali lilim la ikiko!
Mu awuk, Yawe iwita balam:

“Ani kuriang nunga naunem ale nunga laguwurem,

bare nuna ani agiring kulukurman.

³ Bulmakau mu ko kotam ko ikiso, se donkey mu ko na nana kuwim ko ikiso,
bare Israel ani me aga ikiso, aninga kariimet nunga ikia me sinarso.”

⁴ O boteko, nina memek betera ko kariimet,
nina ikup memek numi awote ninga ira ko kariimet.

Nina me ari ikia ko kuriang alo nunguningkiri pa,
am memek betera ko ninga gurugu laga ninga beteram!

Nina Yawe am ngual kasik ko beteman;
nina Israel ko Kakirip Laili mu am mel yam ko beteman, ale nusuru gurugu tuman.

⁵ Nina awuk se nisipiling lagara munan sowore katir me bita to arigisan?

Nina nanamara arigisan sowore ko yaman me ikisan, bare am nisipiling diruwu lagan e?

Nisipiling lot gema saparam,
 nengemang motam yaman ira saparam ale
 sokel mena saparam.

⁶ Nisiwik kore te, se tarigi nisipiling mone te, mu
 yam yukuwa sora saparam,
 lot gawir se lot gue tiwinan ago maga
 saparam,
 gue tiwinan anuwa nunga ale kaola nunga
 mu mena.

⁷ Nenenga sor mu lilim la magaram kueneram,
 ninga wonong suen la mu tama no saparam;
 nina loagawasan se nemotam te sor bo ko kari-
 imet ninga melmasak gi karogo namasan,
 sor iwareng ko kariimet taiman ale ninga sor
 ali ninguru maguwuman silataman.

⁸ Zion ko Nanawus* mu waen ningam ko sasal
 iwita, milen ningam ko sasalang iwita,
 kager kari memek wonong ira baguman
 karogo bagasan iwita beteman se bagoso.

⁹ Nunguningta, Yawe Sokel Garagar anananga
 kariimet sang me nunga saongam se
 bagasan le mu,
 ana Sodom agi Gomorrah wonong mena a
 namaman iwita le.

¹⁰ Nina kari supuling alo, Yawe ko den ewere
 ikialko,
 nina kariimet alo, anananga Kaem ko kiti
 guruga den ewere ikialko:
 nina ninga munan Sodom Gomorrah ko kari-
 imet nunga munan iwita!

* **1:8:** Zion ko Nanawus maso mu Jerusalem ko kariimet kua
 nungarso wore nunga balso.

11 Yawe maso, “Agi ani pa nenenga tama gira agowom bita aisa mu ko munan ko kua lagasam e?

Ani sipsip anumang se mel saki welang ago te tama betera mu ago terong maem;
ani bull, se sipsip, se goat mel nunga gue ko me amilmilagam.

12 Awiri nenenga kagin munan ko baluwoso wore gisan ale karogo ani angama te taisan?
Nina aninga kawam laili ngual kasik ko betesan!

13 Udagi ofa kumik ningo bo mena me ago tairalko!
Ninga tama bur siring ani ikiekkko me kuesam!

Nina memek ago, se ani ninga sige iru ko kagin, se ninga Sabbath tom se biguwura duap duap am me ko kuesam nunguningkiri.

14 Ani nenenga sige iru ko kagin ta, se tom bibiya ko biguwura am ta dulursam nunguningkiri.

15 Ale kam nina guranek beteralko nigiting kanuwal,
mu ani angama motam kaluwurekko.

Guranek ta bita lagaralko, bare ani me ta ikiekkko: nenenga nigiting mu memek gue ago.

16 Ninimi anu kam ninimi nungal burangaral ale ninga kiwem memek nibiring tualko!
Munan memek memek ani angama te me beteralko!

17 Kasa ningo ningo wore la beteralko!
Munan ningo diram mu la ninga ningi anirukko mu ko sail tagi se lagaralko:

awiriya kituwura guat mu nuguting duap
ningi nunga iluwalko;
kuriang nuam nuet mena mu nunga saon-
galko;
imet kuari kuera mu buiring ko sanamaralko.”

- 18 Yawe iwita balso, “Tairal se ninga munan
memek umu balu nungurnakko,” maso.
“Nunguningta, nenenga memek mu guarkiriyam,
bare mu aking taiti nuwi iwita sirarma ka-
parukko;
ale gueyam, bare mu wool iwita sirarma
saparukko.
- 19 Nina nengemang nengemang den iki karo tui-
waral mu, ninga ali imi ko inang welang
ningo mu nalko.
- 20 Bare uwuta ko me ikial, ale am nisipiling la-
gawuruk mu, asele baenat kore te memek
talko.”
Imi Yawe ko kuring.

Isaiah Jerusalem wonong ko balso

- 21 Arigalko, diram la бага se iki karo tua ko
wonong yawara mu aitak lage luan imet
iwita aratam!
Ekela uleng ko mu, nu munan ningo diram se,
diram la karo tua ko munan noko ningi
anikaso,
bare aitak mu kariimet mora se kuera ko
wonong ko aratam!
- 22 O Jerusalem, nika silver yawara mu aitak kapa
darong batuwutuk am wore iwita,
se nika waen yawara mu yu ago guruguman
se magaram iwita.

23 Nika kari supuling alo mu den kuluka ko kari alo; nuna tere kari nongorak nunumi gia ko kari alo.

Nuna nunga munan memek ko koma to nana ko kari alo la,
se munan memek koma mel ningo gimonko nodogotak taung taung geragasan.

Nuna kuriang nungumik nunam nonet mena mu nunga ikup ningi me nunga sangorsan;
nuna imet gerewa nunga ikup ikimonko node bagusan.

24 Bore te se, Kari Biya, Yawe Sokel Garagar, Israel ko Kakirip Sokel Garagar, iwita balso:

“Ah ... me namamonkowo! Aga kariimet agarak dun kopa ilu lagaman mu memek koma nungarik se, udagi memek bo agate me betemonko.

25 Ikiialko. Ani nanamara ningarik ale yugur gawa te biliken kaetam iri kam ninga irirek se, karur memek ningimik te mu kapa saparukko.

26 Ani nika den tuetera kari alo iru nunga ilu nungek se, girakala ko mu bagaman iwita bagamonko;
ka kiti guruga kari alo mu iru tala nunga atumukirek se motam motam la ko bagaman mu iwita bagamonko.

Asesele ninga balmon Munan Ningo Diram Karo Tua ko Wonong,
se Diram la Karo Tua ko Wonong mamonko.”

- 27 Zion mu munan diram ko munan te gopa palagukko,
se ko kariimet nongomang motam guruguman mu munan ningo diram mu te bagara ningo arigimonko.
- 28 Bare den kuluka ale memek betera ko kariimet alo mu memek biya tamonko,
Yawe kuring mel yam ko betera alo mu maga namamonko.
- 29 Nunguningta, nina ninguru dola maguwuralkowo,
mu awuk, nina tam bibiya perr nungaru se amilmil te tam nung tuagu mu kagin kuwim laili ko bita lagaman.
- 30 Ikiialko. Nina mu tam biya bo, marakam ale gawa kapa saparam wore iwita bagasan, agi ningam yu bugulik me kau tam se maraka garagaramam iwita bagasan.
- 31 Se ninga kari supuling bibiya mu tam marakam marakamonko,
ale nunga munan memek memek umu ago biguwura la, tama buluk palagoso ale tairate mel kai saposi iwita, nunga kai maliluwurokko;
awiriya bo ta tama umu iruwurokko me terong kowo.

2

Yawe ko Duruk awote nup biya kaparukko

¹ Imi mu Judah se Jerusalem nunga anapeya kausa Amoz namar Isaiah arigam wore.

² Tom bo tai lagoso mu kaparuk se, Yawe ko temple ko duruk mu, duruk saki nunga ningi duruk gira iwita nama sanamarukko; nu duruk saki nunga kiaruk ale kalel biya sanamaruk, se sor suen la tai kote ilu biguwumonko.

³ Kariimet suen biya taimon ale balmon, “Tairal se ana Yawe ko duruk te nama tariginakko, Jacob ko Kaem ko kawam te namanakko. Se nu ko munan nanga kausok, se ana noko munan karo tunakko.”

Yawe ko kausa munan mu Zion aratuk ale namaruk, se noko den mu Jerusalem aratuk ale namarukko.

⁴ Nu sor suen la nunga tueteruk, ale kariimet suen la ikup ago mu nunga ikup balu nungokko.

Ale baluk se nunga baenat kore batagarmon ale guruguwomon se inum ko aratu muruwurok, se nunga gatu mu dun patungurmon se mel te batoga ko yaku ko aratu muruwurokko.

Se nuna sor saki nongorak kager ko baenat me ilumon, agi udagi kager bo ko me nunumi nungurmon burangamonko.

⁵ Tairalko, O nina Jacob ko kariimet, nina tairal se ana Yawe ko nikim te baganakko!

Yawe ko tom balu beteram mu nguangara ago

- 6 O Yawe, ni Jacob ko kawam digo, nika kariimet,
mu lilim la biring gurugu nungarem.
Mu awuk, nuna sor koma worem bausa te mu se,
koma worem kapara te Philistia arika nunga
mang sima ko munan ago terong maman*;
ale sor iwareng ko kariimet nongorak nun-
umi nuguting iluman.
- 7 Nika kariimet nunga ali sor mu silver se gold ago
terong mam;
nunga mel ningo ningo mu ninguru duruk
tarigiram aniso.
Nunga ali sor mu horse ago lilim aram;
se nunga karis mel mu ningi awote.†
- 8 Se nunga ali sor mu kaem kawel ago terong
mam;
kaem kawel alo mu nuguting te kiwola
gilingisan ale nunup perr tusan.
- 9 Bore te se, memek tamonko! Ni nunga ita
kututuwu nongorak kapar, ale nosokel
menawurko.
O Yawe, ni nunga memek me siwu nun-
garuko!
- 10 Nina Yawe ko bu memek nguangara ago mu ko
naguralko!
Manga gogong du biya mu ningi namaralko,
mutim ningi ninimi kaluwuralko, ale noko
nikim sokel biya mu ko yumuralko!
- 11 Kualala kasik namawara alo mu, nu nongorak
kaparukko,

* 2:6: Mang sima ko munan: Leviticus 19:26; Deuteronomy 18:10. † 2:7: Deuteronomy 17:16-17 ariko.

awiriya nunumi patawuwasan mu mel yam
 ko nunga bitirukko.
 Ale tom umu te Yawe kota nup biya kuali biya
 bagarukko.

- 12 Mu awuk, Yawe Sokel Garagar mu nunumi
 patawura nusupuling lagara alo mu se,
 kualala kasik namara alo, mu nongorak
 kapa aliti nunga bitirukko, ko tom bo balu
 beteram se aniso:
- 13 nuna Lebanon ko tam sida kalel bibiya se
 Bashan ko tam oak bibiya iwita, bare kapa
 sapamonko.
- 14 Se duruk kalel bibiya suen la se, motongar
 kuting kalel kalel mu suen la,
- 15 se wonong nunga lauta kar kalel bibiya
 se, pitang kari nunga pitang kawam kalel
 bibiya,
 mu ko tom balu beteram mu te nunga
 parusuwurok se kapa sapamonko.
- 16 Nu dal bibiya ningo ningo, te kualala kasik
 namawasan mu, am menawu saparukko.
- 17 Se kariimet nunga kalel biya tarigira ko munan
 mu ita kututuwu saparukko,
 nunga nunumi patawura ko munan mu kapa
 saparukko.
 Se tom umu te, Yawe kota nup biya kuali biya
 bagarukko,
- 18 se kaem kawel alo mu mena a yumu nama-
 monko.
- 19 Ikiialko, kam Yawe nikim sokel garagar mu ali
 lilim sisiwurokko barasu sanamaruk mu,

noko bu memek nguangara ago mu ko, kariimet manga gogong du biya ningi nagu namamon ale mutim ningi nunumi kaluwumonko.

²⁰ Day tom umu kaparuk se kariimet nunga kaem kawel silver se gold te nungurman ale perr nungaruwasan umu,
dagor se borowore latut mel nongoma te warmon,

²¹ ale nagu nama manga gogong ningi agi duruk kulupik ningi yumumonko,
mu awuk, Yawe barasu sanamaruk ale ko nikiim sokel garagar nguangara ago mu te ali lilim sisiwurokko.

²² Bore te se, nina ali kariimet bo te me ira sanami se lagaralko,
mu awuk, nuna ali kariimet, ana iwita tala.
Se awuk ta ninga sangarmonko?

3

Jerusalem se Judah kurakor kuring naguman

¹ Arigalko, Yawe Sokel Garagar, nu Kari Biya,
nu Jerusalem se Judah alo sangam saonga suen la te towasan mu batutumu saparukko:

na inang se yu ko lage suen la,

² kari nuar se kager kari bibiya,
se ikup guyak dingumura nunga ko kari se prophet alo,
se sinar kari se kari supuling alo;

³ se kager kari nunga supuling bibiya se dom kari alo, se kiwol kari kiwol ago gek am,
se dawur sima kari alo agotala.

⁴ Nu kuriang kulak iru mu kari supuling ko nunga awu se, kuriang mimili mu sor bitarmonko nunga atumukirokko.

⁵ Se ko nunguning mu kariimet nongota nongota nunumi bita maguwumonko.

Kari bo, bo ilak numi baluk,
nam giam suan bo, bo ilak numi balukko.

Se kulak arika mu garuk mu nongorak barima-monko,
se kariimet yam mu kariimet nunup ago mu nongorak dun kopa ilumonko.

⁶ Se tom umu te mu, kari bo ko laun uria bo iluwok ale manuk,
“Kari, ni anananga ningi ni kari terong bo, guang yawara ago!
Bore te se magara kuenera biya ewere ningi ni anananga kari supuling ko bagerko!”
maukko.

⁷ Bare ko launuria umu sokel ago baluk,
“Mena! Mu suwuta mena. Ani aga kawam te angimik na inang se guang ningo bo me aniso. Bore te se kariimet nunga kari supuling ko me aga baongalko.”

⁸ Bo te ko, Jerusalem kurakor kuring nagusowo, se Judah mu dagulam bo!
Ko duap mu, nuna nunga munak te se nunga munan te, Yawe, nikum ningo ko duap, mu mel yam ko beteman.

⁹ Nunga ariga te la, nunga memek mu ari ko ikiko.

Sodom wonong ko memek duap duap wetang
 la bitakaso iwita, nuna nunga memek mu
 me kaluwusan.
 Me ta namamonko! Nongota nunga memek
 koma tagi nungumik te betesan.

10 Kariimet ningo diram mu nunga maonalko mu
 nuna ningo la baga se,
 amilmil te nunga munan ningo umu ko ningo
 nuam arigimonko.

11 Bare memek bitawara alo mu, me namamonko!
 Memek biya nunga iramurokko!
 Mu awuk, munan memek aguwaya bita laga-
 man mu ko koma memek tamonko.

12 O aga kariimet alo, ninga gira kari alo mu
 kuriang barare ninga bitaru kam ninga ira
 nengerak kapasan;
 ale imet sor wonong lilim gi turutuwu kam
 ninga bitaruwasan.

Ninga kari supuling alo mu am kari ngualara la,
 lage memek te nengerak namawasan.

13 Yawe ko tuetera kuwim umu ningi barasu sana-
 maram,
 nu kariimet nunga tueterukko.

14 Nu ko kariimet nunga kari supuling se kari gira
 alo den te nunga bita se iwita balso:

“Aninga kariimet mu aninga waen ningam iwita,
 bare nina nunga maguwuman!

Nina nungumik mel mena alo mu nunga mel-
 masak tere gi ninga kawam tuguman.

15 Nenenga anape ko aninga kariimet kupkup
 ningi nusupuling ereman,

se nungumik mel mena alo mu kupkup no-gore nuguring magawoso?”
 Yawe Sokel Garagar, nu Kari Biya, mu uwuta baluwoso.

Jerusalem imet nunga sinar den

- 16 Yawe iwita balso,
 “Zion ko imet alo nunumi patawura nuam!
 Nuna titikiriyam aolak ilusan,
 ale te nungarkamonko kulolo nusuwik du-
 rum te mu sisuwusan se nirung kaposo;
 nuna nusuwik kore te aolak ilusan, ale nomo-
 tam due te loagasan.
- 17 Bore te se, Kari Biya baluk se Zion imet alo
 umu nusupuling papak kilikilik mauk ale
 lotarukko;
 se Yawe baluk se nungumik te melmasak
 kapa saparuk se nunguning la
 bagamonko.”
- 18 Tom umu te mu, Kari Biya bala mel duap duap,
 te nunumi bala tuiwasan, mu kututuwu
 waru saparukko.
 Nusupuling nokokosa ko bala duap duap,
- 19 nodogawa nuguting kopa ko murong, se
 nusupuling nongoma motam te ira kaola
 ko guang.
- 20 Nusupuling nuguting kopa ko bala, nululan te
 kaola ko mayang ningo,
 se uss uss paka pakang ko yu gureng siring
 ago.
- 21 Nuguting peperek ko ring, se nungamuru ko
 ring.

- 22 Se guang ningo ningo, se guang awote ko nagura,
se guang biya lilim la nunumi te ira kaluwu sapara, se manga ko kunup mel.
- 23 Se guang welak, se guang mel, ko manga motam kalel bibiya,
se nusupuling ko bala sar mel, se guang bilik nubiwinang te sapasan se kapa nusuwik kopa te kekeso.
Bala mel duap duap imi suen la Yawe gi waru saparukko.
- 24 Yu gureng siring ningo ikimonko i mamonko,
bare mu mena, siring memek mu la sor taukkowo;
nululan te kaola ko mayang ningo mu mena ko,
bare mayang yam kasik mu la kowo;
nomone pituwura nunga mu mena ko, bare nusupuling turuwura sokelel la kowo;
guang yamel ningo mu mena ko, bare karur ago batuwutuk am mu la kowo;
se loagara balayam ningo mu mena ko, bare kawilis memek ago la kowo.
- 25 O Jerusalem, nika kari sokel ago alo mu baenat kore te kuemonkowo,
se ka kager kari tamatama alo mu kager ningi paranga sapamonkowo.
- 26 Nika wonong ko kar kuring mu suen la ma niara nirung ago terong ma saparukkowo;
se ni imet bo ari pateman se maga kuena ali awote nukum nuam te dagiwa kam bagerkowo.

4

- ¹ Se tom umu kaparuk se imet 7 pela kari bo suanta ilu tagimon ale balmon,
 “Ana na inang te mu nangata nanimi bitar-nakko; ale guang yamel mu nangata nanga sokel te ariginakko;
 bare mel suanta nangamang te mu, ni ana nika niwusari ko nanga ma balu se anananga dolara mu menarukko.”

Jerusalem ko kariimet nikim bagara ningo bo ago arigimonko

- ² Tom bo taiwoso mu te, Yawe inang mel ali umu te ausam umu, barasa duap bo ago barasuk ale
 Israel kariimet motam bagasan umu nikim nup biya nungarukko.
- ³ Awiriya nunup giam se me maga namamonko Zion bagasan umutang nunga balmon kariimet laili mamonko.
- ⁴ Kari Biya, itiwik Zion ko munan, ko iwiwara siring memek iwita,
 se kariimet mora ko gue kapa lagaram mu ko karur,
 mu ko tuetera munan tama kani ko yam mu te kai nungokko.
- ⁵ Ale Kari Biya Duruk Zion awote ko kariimet biguwu bagasan umu lilim ago,
 kowarkalal mu taiti nuwi te, se tirom mu tama bur nikim te nunga ira kaluwurokko.
 Ale nu kota ko kumik nikim mu sel te mel irakoyam mel suen la iramuru saporukko.
- ⁶ Noko nikim umu worem kowar siruwurok,

ale tuwik yar daula samamer ningi mu nunga
ira kaluwurokko.

5

Waen ningam ko den

¹ Ani Kakirip kua tusam umu ko waen ningam ko
wur bo iluwekko.

Aninga Yawara umu ko waen ningam bo karogo,
ningam mu duruk beta ko ali welang ningo
wore te aniso.

² Nu ali umu moram nungam, ale manga tam gi
waram, ale waen bisek ningo ningo wore
aguwam.

Nu ningam te sinar ta ko, kawam kalel biya bo
ningi kaolam,
ale waen nunguning ko yu kiri te taukko,
manga gogong bo karogo nunguru
beteram.

Ale waen ko nunguning ningo kapa tuokko loaga
kimi bita lagaram,
bare waen umu nunguning memek seselak
wore la kapa tuam.

³ Aninga Yawara iwita balso, “Nina Jerusalem
bagasan umu se Judah ko kariimet,
aninga waen nunguning magaram umu ko
duap kupalko!

Aninga memek agi, waen ningam ko ikup agi
mu nina la balalko.

⁴ Ani ningam ko bitua ningo ko munan mu suen la
bita saperem. Anape mel ani me beterem?
Waen umu nunguning ningo kapa aisuokko anga-
mang ikia bita lagerem,

bare awuk se nunguning memek seselak ago
mu kapa aisam?

⁵ Ario, ani aitak aga waen ningam umu aguwaya
bitirikko mu ninga manikko:

ani ko lauta mu gi warik, se anapeya mel kasu
nagumon ale maguwumonko;

ani ko por parusuwu warik, se giarum ko mel
kasu nagumon ale no maguwumonko.

⁶ Ani bita taik se tam bisek se sum ira maguwurok,
se duap me ta bataguru nungek, ale kower me
ta bataguru nungekko;

se tam bisek kore ago mu barasuk ale ira
kaluwurok,

se balik se tuwik me ta tagaruk ale yu tuokko.”

⁷ Nunguningta, Yawe Sokel Garagar mu ko waen
ningam mu, digo Israel lilim la,

se ningam noko gomang motam te aniso mu,
Judah kariimet lilim la.

Nu nunga ningi kiwem ningo diram arigokko i
mam,

bare mena, kari mora se gue kapara ko kiwem
wore la arigam;

ale munan ningo diram mu arigokko i mam,

mu mena tala, nunumi bita maguwura ko
niara nirung mu la ikiam.

Me namaralko!

⁸ Nina awiriya am nengeta la nengeta la kawam
digo dia gi se,

am nengeta la ali bilik bo bo ago dia gi se,

nengeta la sor ira sapaman ale kariimet sang
kuring me nungarsan, mu sinar talko!

- 9 Yawe Sokel Garagar mu iwita baluwaram se
ikiem:
“Nunguningta, kawam bibiya ningo ningo
mu kariimet ningi mena, mu ipa palaga-
monkowo.
- 10 Nunga waen ningam bibiya ta, wore waen nun-
guning ko yu katirta te tamonko.
Se nunga ningam bibiya inang muguri karogo
terong la agumon,
bare inang gotek kawel ta tamonko.”
- 11 Sinar talko! Nina awiriya tiromola la barasaan
ale yu aora kupu no nguala lagasan la mung
lukan aso: mu koma talko!
- 12 Nina nunga inang tom bibiya ningi gita, bawe,
galawalang se birak duap te nirung bita se
waen nasan,
bare nina Yawe ko ningo nuam umu me ko
ari ikisan, ale munan bitawoso mu me ko
sinarsan.
- 13 Duap bore te se, nina noko kariimet mu sor saki
ninga ilu talipi nengerak namamonko,
mu awuk, nina ningimik ikia ningo bo mena;
se kariimet ta se nunga kari nuar bibiya ta mu na
yu inang kuwim ko kuemonko.
- 14 Lasek am mena! Ali kuring paga wosela ka-
param ale kariimet ta se kari nuar ta
se no ngualara alo mu suen la nunga
lakumokko ngang ma kaparam ale bagoso.
- 15 Sapara mena! Mu kariimet ta se awiriya suen la
mu am kapa sapamon,
se nunumi patawura ko munan mu mena
namarukko.

- 16 Bare Yawe Sokel Garagar ko tuetera munan te nup biya bagarukko;
Kaem Laili mu ko munan ningo diram mu te laili bagarukko.
- 17 Se sipsip mel mu nongota nunga por ningi sirsir ningo no kam,
sor magaram kueneram mu ningi sirsir barasam mu namonko.
- 18 Talkowo! Nina awiriya munan memek se kawel munan mu koma arigalko.
Ninga memek mu mayang ninga talipikoyam ninga taliparam.
- 19 Nina balsan, “Kaem pa ko ikia balam mu pasak bitiruk se ariginakko,” masan.
“Israel ko Kakirip Laili mu ko gomang motam bitiruk ale wetang awurok se ari ko ikinakko,” masan.
- 20 Me ta namaral i! Nina awiriya munan memek mu munan ningo masan, ale munan ningo mu munan memek masan;
ale tiromorom ko munan mu nikim ko munan ma balsan, ale nikim ko munan mu tiromorom ko munan ma balsan;
ale mel seselak memek mu yaman nuam masan, ale mel yaman nuam mu seselak masan;
mu koma arigalkowo!
- 21 Nina kawel motam! Nina ninimi balsan nina ikia sinar ago masan, ale ikia ningo ago masan, mu memek biya arigalko.

- 22 Sapara mena! Nina waen nana ko kari
tamatama ko ninimi balsan,
ale waen guruga ko kari gira sokel ago ko
ninimi balsan,
- 23 ale memek betera ko kariimet nuguting te
manga gisan ale kawel munan te kariimet
ningo diram ko nunga balsan,
ale kariimet nungumik te ikup mena mu
nunga munak diram la me ari ikisan, mena.
Nina am memek to saparalko!
- 24 Nina sua gawa marakaso se ko wakala mu
marir itugu warso iwita, tama ninga no
saparukko.
Mu awuk, nina Yawe Sokel Garagar mu ko law
nibiring tuman,
nina Israel ko Kakirip Laili mu ko den mel
yam ko beteman.
- 25 Bore te se, Yawe ko kariimet nunga gomang
motam tama iwita barasam;
nu nunga maguwurokko kuting patawuram,
se duruk urirkiman, se kariimet kueman ale
anapeya mel iwita, wonong tuagu te ngual
ngual kapaman bagasan.
- Nu uwuta beteram ta wore gomang me ta kua
kaposo, mena,
kuting daong ko am kualala aniso.
- 26 Nu sor awar awar mu taimonko kausa bo
beteso,
sor nukum te bibiya mu nongote kiwemaso.
Sinar talko, nuna me kam la tai tai arata-
monko!

- 27 Nononga ningi bo me sokel menaso se daguloso;
 nuna anira bagara me ikisan;
 kager ko let nululan te mu bo me kutukutuk maso,
 ale nusuwik gomang ko mayang mu bo me ta
 batuwutuk maso tala.
- 28 Nunga daga gotektek mu nunga nogere bugu
 yam,
 se nunga daga nuam mu tagi muruwuman;
 nunga horse nunga nusuwik gomang mu manga
 iwita aora bibiya,
 se nunga karis nunga nagura mu daga gotek
 aratu kam.
- 29 Nunga kager ko nirung mu lion nia kam nguan-
 gara ago;
 nuna lion motam bo nunga inang mosan ale niara
 nirung waru se gi ago namasan,
 se awiriya bo nongote taukko me terong iwita
 niasan.
- 30 Ale tom umu te mu, nunga inang guramamon
 ale gagi nirung kelaga kam ai niamonko.
 Se awiriya sor umu arigok mu, ko ariga
 tiromorom se magara kuenera ago iwita
 arigokko;
 worem motam ta kaniwuruk bare mu taiti
 nuwi ira kaluwu saparukko.

6

Prophet ura Isaiah kuting te beteram

¹ Yia tom King Uzziah te kueram mu te mu, ani
 Kari Biya, ko king ko daiga kuwim, kalel biya se
 kual biya mu te daigam bagaram se arigem. Se
 guang kumik te tugumam mu ko kopa ulal biya
 se temple ago lilimaram. ² Se engel seraphim alo

laturu guruguman, nuna suan suan mu nunga nuluman nongoma nongoma mu 6 pela, 6 pela. Se nuna suan suan nunga nuluman 6 pela mu ningi, ilagala mu te nongoma motam ira kaluwuman, ale ilagala tala mu te nusuwik ira kaluwuman, ale ilagala tala mu te mu, te bingakasan. ³ Ale nunumi nongote ai niakasan ale balukasan:

“Laili, laili, laili, Yawe Sokel Garagar;
ali lilim la noko nikim ago terong ma saparam.”

⁴ Ale nunga aira niara mu te temple ko duap nukuri ali ningi mu urirkikaso, ale temple mu tama bur ago lilimaram.

⁵ Se ani niarem ale maem, “Boteko! ani ikup arigem! Mu awuk, ani agiring te bala memek arataso, se kariimet nuguring uwuta tala wore nunga ningi ani bagasam, bare ani Yawe, nu King Sokel Garagar, wore amotam te arigem.”

⁶ Se engel umu bo altar te tama kaok kaniwaram mu, tam mel te kuti iluwam, ale ago bingam aningate tairam. ⁷ Ale tama kaok kaniwaram mu te ani asumulak kau to se, mam, “Arikko, tama kaok kaniwara mu nika sumulak kau tam mu, nika ikup kututuwu waram ale nika memek siwu saparam.”

⁸ Asele ani Kari Biya ko kuring dogotak ikiem; nu isam, “Ani awiri bitirik se kariimet umu ningi namarukko? Awiri nunguningkiri bitirik se nangama tauk ale namarukko?”

Se ani maem, “Ani iweya. Aninga bitar se namarikko!”

⁹ Se nu mam, “Namarko. Namar ale kariimet umu iwita nunga manaruko:

'Nedegawa te den ikia, mu iki lagaralkowo, bare me ta ko sinararalkowo;
nemotam te mu, ari ko ikialkowo, bare ninga kitigot me ta tuang palagukkowo.'

¹⁰ Namar baluwer ta wore, nongomang motam kalomon, node bagumon, ale nomotam kalomon se sisirokko.

Nomotam ulalaruk anirok se te loagamon, se node te den ikimon,
ale nongomang motam ukirok se iki batagamon ale ningo nuam tamon bore ko, uwutata betemonko.”

¹¹ Se ani maem, “O Kari Biya, tom awila nunguningkiri munan umu ningi bagamonko?” maem. Se nu mam:

“Mu uwutata бага wonong bibiya mu parasa kapamon se kariimet bo ta te me bagamonko; kawam digo suen la mu ipa sapanonko.

Ningam mel mu am бага maga kuena sapanonko.

¹² Yam uwutata nama Yawe kariimet suen la awar bibiya nunga bitiruk se

nunga sor wonong umu nubiring tui namamonko.

¹³ Ale kariimet motam 10 pela mu ko motam suan mu nunumi ira tamon ale ali umu te bagamon ta wore,

ali umu akingtala maga kuena namarukko.

Bare tam aora bo kau sapanan se tukunang bangawa miri warso ale aragoso iwita,

kariimet laili iru tam mu miri iwita barasa-monkowo.”

7

Yawe King Ahaz sangam sokel ago sanamarukko maonam

¹ Kam Ahaz, Jotham namar se Uzziah numas, mu Judah sor ko king ko bagaram tom mu te, Aram ko King Rezin se Israel ko king Pekah, Remaliah ko namar, mu nunumi nuguting iluman ale kager giman ago Jerusalem ilak kageramonko namaman, bare kager te nu kiamonko me terong maman.*

² Aram se Ephraim† ilak nunumi nuguting iluman mu ko den nama David ko gue te tai kaparam ko kawam digo lilim ikiman. King Ahaz se ko Judah kariimet lilim ago den umu iki bita ko mu, nongomang motam giarum ko tam marir nunga ituguso se namasan taisan iwita nama taikaso.

³ Bare Yawe Isaiah maonam, “Ni ka namar Shear-Jashub‡ ilak namaral ale Ahaz arigalko. Nina nama koropong pagorman se yu supuling te naguso mu ko nukum lete, lage melmasak te anuwa ko kuwim mu te ilak biguwuralko. ⁴ Ale iwita maonalko, 'Ni Aram ko king Rezin se Remaliah namar king Pekah ilak nika maguwumonko balsan mu ko sinar la bagerko. Ni aguwaya mu ninguru ko iki gurugu, gemang motam kua kaparuk se me ta nguangerko. Nuna

* **7:1:** Ahaz king ko baga se munan memek Kari Biya koma te bitakaso (2 Kings 16:2). † **7:2:** Ephraim mu Israel sor ko nup bo. ‡ **7:3:** Nup Shear-Jashub ko nunguning mu “motam gotek bo pelemonko”.

nunga ariga mu tam giturum irira gurun wore iwita. ⁵ Nuna ilagala nunga kariimet ago nunumi nuguting iluman ale nika bita maguwumonko iwita balsan, ⁶ “Ana Judah ningi kasu nagunak, parusuwunak maguwunak ale pagaru nanimi tunak, ale Tabeel ko namar mu king ko bangaru betenakko,” masan. ⁷ Bare Yawe, Sokel Garagar, iwita balso:

“Mel bo uwutata me ta aratukkowo,
kiwem bo uwuta me aratukko.

⁸⁻⁹ Mu awuk, Aram ko kari gira Rezin ko sokel mu,
ko wonong tuagu Damascus te la bituokko terong,

bare bitaru turutuwuwoso;
se Ephraim ko kari gira Remaliah namar ko sokel mu, ko wonong tuagu Samaria te la bituokko terong,

bare mu betela, bitaru turutuwuwoso.
Se yia 65 pela nangama ko taiwoso mu buring ko mu Ephraim sor umu sirsir ira saparukko.

Bare ikiko, ni gemang ningi nunguning ko munan te me sanami se lager, mu ni ka anapeya ago lilim la sokel mena lagerko.”

Yawe King Ahaz kausa bo kausam

¹⁰ Aking tala Yawe Ahaz ko den iwita balam:

¹¹ “Te ninguru ikiko agi mu, Yawe nika Kaem mu kausa bo bitirukko am isaruko, taiti kual biya mu ningi agi mu am ko isaruko,” mam.

¹² Bare Ahaz mam, “Ani kausa bo ko me ta isiek, agi Yawe ira ariga te me ta bitirikko.”

¹³ Se Isaiah mam, “David ko gue te ko kawam digo lilim, ikiko! Kariimet nika te la loaga laga mel ningo bo me arigiman, uwuta tala ni aninga Kaem

kumik te bitarko e? ¹⁴ Bore te se, Kari Biya kota ko gomang te kausa bo ninga kausokko! Arigalko, itiwik bo tuagu ago se kuriang kari iluwokko tom pingiaram. Ale nup bitiruk Immanuel, maukko. §
¹⁵ Nu yawarakala lagaruk tarigi kari aruk, ale ko ikia sinararuk, se munan memek mu buiring tuiwa se ningo mu to iluwok, umu buiring ko mu, ikup ningi inang nunguning mena, mel bo amin kiri te nungursan mu se honey diwang ago inang ko gi naukko. ¹⁶ Kam nu munan memek buiring tui se munan ningo mu to iluwokko ikia sinar kote me taira la mu, ni king ilagala nunga nguangawasam umu, nunga ali sor kariimet ago lilim maga yumu namamon se sor ipirokko. ¹⁷ Bare sinar toko. Kam Ephraim numi bataguru tam ale ni Judah ka beteram, mu ni se ka kariimet se ka niet nengetak ko digo lilim ago memek ninguru arigiman. Bare tom Yawe Assyria ko king gi gurugok se ka bita maguwurok, mu nina memek ko memek nunguningkiri wore arigalko!”

- ¹⁸ Tom umu kaparuk mu, Yawe, Egypt ko kager kari alo nunga aru tagirok se,
 kuwuling birira biya yu supuling ko baga tai kam taimonko,
 se Assyria ko kager kari alo nunga aru tagirok se beras tai kam taimonko.
- ¹⁹ Nuna taimon ale Judah sor ago lilimamonko:
 duruk duap ningi ko mutim koropong memek suen la se,

§ 7:14: Nup Immanuel ko nunguning mu “Kaem nangarak bagoso”.

- duruk duap ningi ko manga gogong suen la
ningi sor to sapamonko;
ale sor wolong ko mayang kore ago suen la
ningi se,
ali welang ningo mu am ira kaluwu sapa-
monko.
- 20 Ale day tom umu te mu, Kari Biya razor bo, yu
Euphrates koma sang ko, Assyria ko king
kuting te bitiruk se,
ninga nisipiling mone se, ninga kuwim yu-
mura ko mone, se nesomone karogola tiri-
tuwu waru saparukko.*
- 21 Ale day tom umu te mu, cow se sipsip suen la mu
menawu sapamon,
se kari suan suan mu cow kulak suanta se
sipsip ilagala diram ago bagamonko.
- 22 Ale nuna nunga amin kiri mu ninguru nongote
gimon, ale mel amin kiri te nungursan mu
ninguru namonko.
Se nunguningta, kariimet nuamur gotek ali
umu te am bagasan umu, suen la mel umu
se honey diwang na ko namonko.
- 23 Mu awuk, tom umu te, kuwim suen la 1000 tam
waen yawara ago, te silver manga 1000 te
to nowara mu,
miri kower se mayang memek barasuk ira
kaluwu maguwurokko.
- 24 Se awiriya umu te namarukko mu ko daga wol
ago gi ago ningi namaruk ale,
mayang kore ago barasam sor ira saparam
mu ningi bulamu kau naukko.

* **7:20:** Munan imi kari talipi ilak nama dungan kari ko betera ko munan saki.

²⁵ Se motongar kuting ningo ningo, kariimet te ali kau, inang sapa no lagaman mu, aitak mayang kore ago mu sor ira saparam se dulurmonko.
Se cow, sipsip se goat mel alo la te nama tai, no gi geragamonko.

8

Assyria kager utu nagurokko

¹ Asele Yawe iwita aga maonam, “Mel bo ulal biya mu to ale garek imi awote bataguruko,” mam: “Maher-Shalal-Hash-Baz bataguruko.* ² Se ani Jeberekiah namar Zechariah se priest Uriah mu nunga aurik se taimon ale agotala ari ko iki-monko.”

³ Se mu iwita, ani prophet imet ilak anirem, se nu tuagu aratam se kuriang kari iluwam. Se Yawe iwita aga maonam, “Nup bitar Maher-Shalal-Hash-Baz meko,” mam. ⁴ “Mu awuk, kuriang umu kota kuring te 'aga ba' agi 'aga nang' me bala ikiok la, Damascus ko melmasak ningo ningo se Samaria ko mu, Assyria ko king kager te gi ago namarukko.”

⁵ Yawe akingtala iwita aga maonam:

⁶ “Aninga kua nungara ko munan, kariimet umu nongote, mu yu Siloam palanga nagu kam; bare kariimet nubiring tuman, ale King Rezin se King Pekah, Remaliah namar, mu te nunga ira sanamaman.

⁷ Bore te se, ani Kari Biya balik se Assyria ko king, ko kager kari aora aora mu arungak,

* **8:1:** Nup Maher-Shalal-Hash-Baz ko nunguning mu “Kager taira namar taiso mel ilu karogo namoso”.

Euphrates ko yu lom sokel ago mu iwita nunga maguwurokko.

Yu lom umu lagaruk tarigiruk ale yu luan kower suen la irokko.

⁸ Ale palenguk Judah ningi kasu nagurok ale lagaruk tarigi dogotak taukko.

Inangnang luman ulaluwu kam, yu umu ulalaruk ale ka ali lilim ira kaluwurokko.”

Bare Kaem nangarak bagoso!

⁹ Nina sor wonong wonong, kager beteralko yam nia maguwuralko pa, bare parasa naguralkowo!

Nina sor awar awar mu ikialko, kager ko yam pim pim malko pa, bare mu am maga kuen a separalkowo!

¹⁰ Kager ko ikia am burangarko, bare mu me ura taukko;
 ikia duap duap am balal nungalko, bare me nama sanamarukko;
 mu awuk, ikialko, anananga Kaem nangarak bagoso!

Kaem Isaiah nu la iki karo tuokko maonam

¹¹ Yawe kuting sokel ago mu angimik te beteram, ale iwita aga maonam: “Kariimet umu nunga kiwem mu, ni se ka kariimet motam gotek ago me karo nungarko,” mam.

¹² “Nononga tinga barowara mara ale nunumi saonga ko munak mu ningi me bagarko; anapeya mel nuna ko nguangawasan mu nina me ko nguangarko ale soror malko.

¹³ Bare ani Yawe Sokel Garagar agata suanta ago ko laili kauralko;

- ani agata ago ko nguangeralko, ani agata suanta ago ko soror malko;
- 14 ani agata suanta nenenga yumura kuwim laili bagarikko.
- Bare ilagala, Israel se Judah, mu ani manga bo nusuwik te atumumon ale dagulamonko iwita bagasam;
- se Jerusalem ko kariimet mu ani dagarok se bawang nunga kutirokko owore iwita bagasam.
- 15 Nuna suen biya mu nusuwik atumumon ale dagulu magamonko;
- se suen biya tala dagarok nunga kutirok se nunga ilumonko.”

Kariimet motam gotek nunga kiti guruga den

- 16 Kaem ko kiti guruga den ani agiring te aratuwaram se batagorman imi mu kalo kutiral se ningo la aninga olekem alo nunga ningi anirukko.
- 17 Bare ani mu Yawe kote la loaga se lagarikko. Nunguningta, nu Jacob ko kawam digo lilim la burung tuam, bare ani mu nu te la sanami se lagarikko. 18 Ani iweya, Yawe kuriang nunga aisam mu nongorak iweya. Yawe Sokel Garagar, Duruk Zion te bagoso, wore ana Israel ningi kausa iwita baganakko nanga beteram.†
- 19 Se tom awiriya bo, kariimet wit mairap se kariimet dora nongorak kasikasi te munakawara mu nongorak munakaralko baluk, mu kuring me ikialko. Mu awuk, kariimet Kaem ikia nungarukko me isarmonko e? Kariimet kuera mu

† **8:18:** Nup Isaiah mu ko nunguning mu “Yawe nanga sangaru taso”. Ko kuriang alo: Isaiah 7:3, 8:3. Immanuel: 7:11,14.

kariimet marak bagasan mu awuk nunga betemonko wore ko nunga isaru se lagaralko e?
²⁰ Kaem ko kiti guruga den ningi pempem loaga se lagaralko! Bare awiriya kiti guruga den balu-
 woso mu uwuta me munakawoso, mu tiromorom
 ningi maga namarukko. ²¹ Kariimet uwuta mu
 nongomang maga, na ko kua se, wonong karo
 gurungumu se lagamonko. Ale karak ninguru
 nunga bilok mu, nongomang magaruk se nunga
 king se nunga kaem nongote kualala loaga se
 nunga balu maguwumonko. ²² Ale tom nomotam
 aliti loagamon bare mu, ikup memek la, se tiro-
 morom nguangara karogo mu la sor ira saparuk
 se arigimonko. Ale tiromorom yanana kiriyam
 mu ningi kapamonko.

9

Nikim Biya ko King Biya taiwoso

¹ Bare aninga kariimet awiriya ikup umu ningi
 maga kuena lagaman mu nususu dirmaukko.
 Tom bo te mu Zebulun se Naphtali ko kariimet
 mu dolara memek ningi lagaman. Bare maingte
 mu nunga ali Galilee lilim la, gagi norogen kaora
 se yu Jordan koma sang ko, kariimet iwareng te
 bagasan, mu nup biya tuokko.

² Kariimet tiromorom ningi lagaman mu nikim
 biya bo arigiman;
 awiriya maga namara ko tiromorom
 ningi bagaman mu nikim biya nongote
 kaparam.*

* **9:2:** Matthew4:13-16 arikko.

- ³ Ni nunga sor umu ulaluwurem ale amilmil biya nungarem;
se nuna ni kema te, inang bolala awura ko amilmil bita kam amilmilasan,
agi kager kari kager ningi melmasak ningo ningo gia ale pagaru nunumi tua ko amilmil bita kam amilmilasan.
- ⁴ Mu awuk, ni ka kariimet alo mel ikup ngasaru ago nubiwinang nodogotak te aniram mu kututuwu warem,
ale bu te nunga moa maguwukasan mu bu mu kulukumu warem se gopa palagaman,
ni girakala Midian nuguting te nunga girigir alo nunga sangaru taem iwitatala nunga beterem.
- ⁵ Kager kari suen la nunga nusuwik gomang,
te kager memek ningi ali ira lagaman mu ta se,
nunga guang mel gue ago lilimaram mu, tama ningi kani malila namarukko.
- ⁶ Mu awuk, ana nago ko kuriang bo bilangaram, anananga ningo ko, kuriang kari bo nangaram;
gira kari supuling ko ura biya mu nu biwinang te la anirokko.
- Se nup iwita iwita mu te arumonko:
Kiti guruga Yawara ko Kotam, mamonko;
Kaem Sokel Garagar, mamonko;
Tom pempem baga lagara ko Nuet, mamonko;
Maro Lila ko Namar Kotam, mamonko.
- ⁷ Noko gira kari supuling ko nup biya mu se ko maro lila mu kumik menara mena.

Nu David ko daiga kuwim te daigok, ale tom umu te se engam pempem la mu, nu munan ningo diram mu te la noko kingdom lilim te bitaru se lagarukko.

Yawe, Sokel Garagar, mu ko gomang motam biya uwutata aniso, se mu uwutata aratukko.

Yawe ko gomang memek Israel nungumik te kaposo

- ⁸ Kari Biya den bo aora Jacob ko balam, den umu ko nunguning mu Jacob ko digo Israel kumik kuali kaparukko.
- ⁹ Se kariimet suen la ko ikiman; Ephraim[†] ko wonong biya Samaria ko kariimet agotala ko ikia la. Kariimet borta nongomang motam aora biya se nunumi patawu se balsan,
- ¹⁰ “Nunguningta, nanga kawam digo brick mel se tam fig te kaloman mu nuna pakakumu kulukumuman se kapa saparam, bare mu mel gotek, ana kawam digo iru, manga aora aora batutumuman se tam sida mu te gek am kalonakko,” masan.
- ¹¹ Bare mena. Yawe kager kari memek nunga gi gurugam se taiman nunga maguwuman.
- ¹² Koma worem bausa mu te Aram kager tairam, se koma worem kapara mu te mu Philistia kager tairam, ale na ko kuakoyam Israel lakumam.

[†] **9:9:** Ephraim mu Israel sor ko nup bo, se Samaria mu sor mu ko wonong biya.

Memek uwuta mu nungumik te aratam ta wore,
 noko gomang motam me ta kua kaposo,
 kuting daong ko am kualala aniso.

13 Mu awuk, kariimet memek umu arigiman ta
 wore, bo ta giris palagam ale Yawe Sokel
 Garagar mu me kua bowa naguram.

14 Bore te se, day suanta ningi, Yawe kariimet umu
 nunga supuling alo mel bo supuling iwita
 batagukko;
 ale nunga prophet kawel alo mu mel umu ko
 mom iwita batagukko.

Day suanta nung te la Yawe Israel mu daro
 laun misinang nunga batutumu kam nunga
 batutumu warukko.

15 Dom bibiya se nunup bibiya alo mu mel supul-
 ing iwita,
 se prophet alo den kawel nunga kasuruwasan
 mu mel mom iwita.

16 Kariimet umu nunga supuling alo umu, kari-
 imet biya nunga gi paguwuman, se nuna
 ngualaman sipiman.

17 Bore te se, Kari Biya nunga kari kulak nunga me
 amilmilaso,
 ale uwuta tala, nu nunga imet gerewa se
 nunga kuriang alo nunam nonet mena mu
 gomang me nungarso,
 mu awuk, nuna suen la Kaem kagin me ikisan,
 nuna memek betera ko kariimet se nuguring
 den memek karogo.

Duap owore te, noko gomang motam me ta kua
 kaposo,
 kuting daong ko am kualala aniso.

18 Nunguningta, nunga munan memek umu tama iwita barasoso,
 ale tam bisek iru kaniso nama giarum biya karogo la kani malilawoso, ale ko bur patatangoso tarigiso wore iwita.

19 Yawe Sokel Garagar ko gomang memek te ali kaniruk se kariimet mu tama kower iwita kanimonko.

Kariimet nongota nunumi ko me ikimonko:

20 awiriya koma sengam ko mu te mel moa nauk, wore yam karak kuawurukko,
 awiriya koma ngas ko mu te mu betela moa nauk, wore am na ko kuawurukko.

Ale nongota nongota nunga kuriang moa namonko:

21 Manasseh ko kariimet mu Ephraim ko kariimet nunga moa namonko,
 se Ephraim ko mu Manasseh ko mu nunga moa namonko;
 ale bolala la aking Judah ilak barimamonko.

Uwutata aratuk ta wore, noko gomang motam me ta kua kaposo,
 kuting daong ko am kualala aniso.

10

1 Nina law kaola ko kari alo, me ta namaralkowo!
 Mu awuk, nina law memek, kariimet te nunga maguwura ko, mu kalo nungursan,

2 ale ninga law memek umu te aninga kariimet nungumik mel mena alo mu nunga bita maguwusan;
 ale nunga ikup diram la me ari nungursan;

ale imet gerewa se kuriang nungumik nunam
nonet mena mu, ninga kawel te nunga mel-
masak nongote gisan.

³ Ninga munan memek sumu ko koma sor awar te
tairuk, mu nina awuk beteralko?

Nina awiri kote saonga ko nagu namaralko?

Ale kawel te mel ningo gi lagaman sumu
aparete awuralko?

⁴ Mena! Lage bo mena. Mu talipara ningi nama-
ral, agi ninga momon se kueralkowo.

Munan uwuta aratuk ta wore, noko gomang mo-
tam me ta kua kaposo,
kuting daong ko am kualala aniso.

*Assyria mu Yawe ko bu iwita, Israel te memek
tuokko, bare aking Assyria mu kota tala memek
taukko*

⁵ “Ani Yawe iwita balsam, aninga angamang
memek ko bu mu Assyria kuting te
beterem, se kuting te aniso.

⁶ Se ani bitirik se sor ani me aga ikia iwita bita-
woso

se ani ko angamang ninguru magawoso,* mu
kote namaruk ale moruk ale

moa lom gege ningi saparuk, ale suwik te
irawa se ko melmasak ningo ningo gi
karogo nama saparukko.

⁷ Bare munan Assyria bitawoso imi, nu kota ko
ikia te me bitawoso.

Noko ikia biya mu, sor suen biya nunga
moa mituwurok ale menawurokko wore te
sanamoso.

* **10:6:** Yawe Israel ko balso.

- 8 Bore te se numi patawuso ale balso,
 'Aninga kager kari supuling alo mu yam gek
 am, king alo iwitatala pa!' maso.
- 9 Ale balso, 'Agi ani wonong wonong imi,
 Kalno, Karkemis, Hamat, Arpat, Samaria se
 Damascus mu,
 kager te suen la me nunga gi abowa tugumem
 e?' maso.†
- 10 Ale maso, 'Ani agiting garukem ale kingdom
 sang, nunga kuar dora yawara yawara,
 Jerusalem se Samaria nunga kiaram,
 wore nunga ilu abowa tugumem.
- 11 Se ani Samaria ko kuar dora ago lilim ilu abowa
 tugumem uwuta, Jerusalem ko kuar dora
 ago uwuta me bitirikko e?"

12 Bare tom Kari Biya ko tuetera dun, duruk Zion
 se Jerusalem ningi bitawoso mu bita saparuk mu,
 nu baluk, "Ani Assyria gomang motam nunguning
 te numi patawu se kuring kapa lagaram mu, koma
 memek tuekkowo," maukko. 13 "Mu awuk, nu
 kuring kapa se balukaso:

"Ani am sinar kari, se aga ikia sinar mu te,
 se aga sokel te, sor sor nunga morem
 parusuwurem;
 ale nunga ali giem, ale nunga mel ningo ningo mu
 nongote gi saperem;
 ale kari nuar kaya biya ko sanamerem ale
 nunga king bibiya, nunga daiga kuwim ago,
 nunga parusuwu warem.

† 10:9: Assyria wonong wonong imi yia 740 B.C. nama 717 B.C.
 umu ningi kager te nunga gi bowa tugumam. Assyria ko king
 bo Tiglath-Pileser mu Damascus 732 B.C. te bowa tugumam. Se
 Samaria mu 721 B.C. mu te dagulam.

14 Kakirip inangnang singir, kuting ningi garuku kam, ani sor sor nunga mel ningo ningo ko agiting garukukasam;

ale inangnang ko singir ningo ago waru sapara ale nagura se kakirip gi kam,
ani sor sor nunga gi bolala la abowa ningi nunga awurem;

bo ta inangnang iwita bingok nagurokko me terong,
agi bo ta kuring paguk ale niaruk kikirukko me terong tala.”

15 Awuk? Burir mu yam giris palaguk ale noko sokel mu, kari sapawoso mu ko sokel kiaram iwita ma baluk i?

Agi mel tam isiso umu numi patawu se kari sapawoso mu mel yam ko am bitiruk i? Mena.

Uwutatala kager ko tam mu, kager ko kari nu iluwoso umu me guruguso patawuso,
agi kager ko tam umu kager kari umu kualala patawurukko me terong tala!

16 Bore te se, Kari Biya, Yawe Sokel Garagar mu, kuera ikes memek te Assyria ko kager kari alo, welang minan bibiya, mu nunga maguwurok se merang kituwura amonko.
Ale ko mel ningo ningo, te numi patawuwoso, mu tama kuamili biya ningi menawurokko.

17 Nu kota mu Israel ko Nikim, se nu tama iwita bagarukko;
nu kota nunga Kakirip Laili, se nu tama kuamili iwita kani se,

day tom suanta wore ningi la, Assyria tam se mayang singir kore ago mu iwita kai maliluwurokko.

18 Kariimet bo kuera ikes ago maga kuena namoso iwita, ko giarum yawara yawara, se ko ali welang welang, mu ko ali lilim la ago maguwu saparukko.

19 Ale ko giarum tama kani maliluwuram mu ningi, tam gotek awilaya sanamiwasan mu suen mena se, kuriang gotek bo yam kau tutia saparukko terong.

Kariimet motam gotek me maga namaman mu Yawe te la ira sanamamonko

20 Tom umu te mu, Israel kariimet motam gotek‡, se Jacob ko gue te me maga namaman bagasan mu, awiriya nunga bita maguwu lagaman mu nongote me loaga se lagamonko,§ bare nongomang motam lilim la, Yawe, Israel ko Kakirip Laili, mu te la ira sanami se lagamonko.

21 Kariimet motam gotek bo peletonko, nuna Jacob ko gue te ko kariimet motam gotek mu, Kaem Sokel Garagar mu kote peleton taimonko.

22 O Israel, nunguningta, nika kariimet mu langi saun iwita, kaura koma mena,

‡ **10:20:** Kariimet motam gotek bo: Isaiah 7:3 se ko footnote arikko. § **10:20:** Den ponor imi ko dugu duap mu, 2 Kings 16:7-8 ningi kau ale ikiko. Israel ko king Ahaz saonga ko Assyria isuam. Bare udagi Assyria aking giris pagam Israel maguwuram.

bare ninga pelera taira mu, kariimet motam
gotek awilaya pelemon taimonko.

Noko tuetera ningo diram ko munan te
nika magara kuenera mu maingkala balu
beteram,

se lom iwita tairuk ka tagirokko.

²³ Nunguningta, aninga Kari Biya, Yawe Sokel
Garagar, mu magara kuenera maingkala
balu beteram se aniso mu, nika sor ali lilim
awote bitiruk se kaparukkowo.

²⁴ Bore te se, aninga Kari Biya, Yawe Sokel Gara-
gar, iwita balso:

“O aninga kariimet Zion bagasan mu, nina Assyria
alo nunga me nguangaralko;
nuna Egypt alo kiwem memek bitakasan
iwita, bu ningarmon agi manga tam ningar-
mon, mu ko me nguangaralko.

²⁵ Mu awuk, kam me maiyuk se aninga angamang
magara nenenga ko mu menaruk,
ale geraguk nuna nunga maguwurok
silatarukkowo.”

²⁶ Yawe Sokel Garagar, sor manga Oreb te masan
mu te Midian arika nunga maguwuram
iwita, wip te nunga batutumurokko;
ale gagi gomang te sikir patawuram se ikup
munan Egypt nungumik te aratam mu
iwita, Assyria ikup memek tuokko.

²⁷ Tom umu kaparuk se ikup nina nibiwinang te
mu kututuwu waruk,
ale ngasaru nedegetak te mu wirok
kaparukkowo,

mu awuk, nina noko ningo nuam ningi welang minan gemaral ale gopa palagalko.

Assyria ko kager tai Jerusalem pingiaram

- 28 Assyria kager giram Aiath* iluwam;
asele Migron wonong tuagu ningi aratam;
kapa Mikmas wonong te ko melmasak awuram.
- 29 Lage koma duruk kulupik ningi mu kaoram
nama duruk kia kaparam,
ale mam, “Tirom imi mu ani Geba anirekko,”
mam.
Ramah wonong den tam ale uririkiram;
se Saul ko wonong Gibeah mu nagu parasa
saparam.
- 30 O Galim ko kariimet, saonga ko niaral airalko!
O Laisa ko kariimet, sinar la bagaralko!
O Anatot ko kariimet, Galim kuring ikialko!
- 31 Madmena ko kariimet nagu parasaman;
se Gebim ko kariimet mu noge nungumik ko
nagu nama yumuman.
- 32 Bare day umu te la mu, Nob wonong te kager
sanamaruk ale duruk Zion ningi Jerusalem
kuting patunguru tuokko.
- 33 Bare arigalko, Kari Biya, Yawe Sokel Garagar,
ko sokel biya mu te tam kower iwita nunga
kulukumurokko!
Tam kalel bibiya mu nunga kaurok se kapa sapa-
monko,
kalel ta wore nongorak kapa aliti nunga
awurokko.

* **10:28:** Assyria kager ko taira mu koma not mu te Judah wonong karo karo koma south Jerusalem wonong atumukiram ale taiwoso.

34 Nu giarum siriri biya wore mu burir te nunga kau warukko; nunga kari aora aora sokel ago mu, Lebanon ko tam aora aora kaura se kapa kam, nunga kaurok se kapa sapamonko.

11

David ko gue te ko King bo aratu sanamarukko

1 Bare Jesse* ko gue tutugur tam Miri bo supurok, ale tarigiruk, kower bitiruk ale nunguning kaparukko.

2 Se Yawe ko Bur nu kumik ago lilimaruk† ale ikia sinar se kitigot ningo tuokko; ale kiti guruga ningo se sokel lilim mu tuokko; ale ikia ningo se kua Yawe bowa ningi la bagara ko munan ago tuokko.

3 Bore te se, nu kua Yawe bowa ningi bagara ko munan mu ko kua tui se lagarukko.

Noko tuetera kam te mel bo guang ko, motam te arigiso agi due te, mu te me ira sanamaruk ale noko tuetera bitirukko.

4 Nu kariimet kituwura guat ali imi te bagasan mu noko munan ningo diram te nunga nungok burangarukko.

Nu kuring te ali imi lilim memek arigokko; se kariimet memek alo mu nu balso uwutata memek tamonko.‡

5 Noko ningo diram ko munan mu guang iwita laulan te kaola la anirukko,

* **11:1:** Jesse mu King David ko nuet. Noko gue te tai Jesus aratam: Matthew 1:6,16. † **11:2:** John 1:33-34; Luke 4:14-21; Colossians 2:9. ‡ **11:4:** 2 Thessalonians 2:8b; Hebrews 4:12; Revelation 1:16b; 19:15.

ale ko den diram la karo tua ko munan umu
guang te kaola ko mayang iwita te tagi kaola
la gek kam anirukko.

- ⁶ Kausik diwang memek mu, sipsip ilak nunumi
me gisan,
bare kam mu te mu bagara suanta baga-
monko;
se leopard mu goat gotek ilak nunumi me gisan
tala,
bare kam mu te mu arerem la taga animonko;
se koma suanta tala bulmakau gotek se lion ko
gotek mu wete la no nungia se
kuriang gotektek nongorak nunumi gimonko.
- ⁷ Bulmakau mu bear nongorak ningo la namon
gimon,
se nunga gotek alo mu yawarakala la nunumi
ago taga animonko;
se lion mu bulmakau sirsir naso iwitala
sirsir naukko.
- ⁸ Kuriang gotek mu, ararti memek ko mutim duap
te kola gusi se, mutim ningi ko kuting am
garukokko, bare memek bo me arigokko.
- ⁹ Mu awuk, yu gagi sor tam iwita, Yawe ko ikia
ningo mu ali lilim ningi kariimet ago terong
ma sapa monko;
bore te se noko duruk laili awote mu yaman
ikup bo me ta anirukko.
- ¹⁰ Tom umu te mu Jesse ko gue tutugur te tam bo
dal ko gurek iwita tarigi sanamaruk,
se sor saki arigimon, ale ninguru ari ko iki-
monko tai bolala awumon se ko bagara
kuwim mu nup biya nikim ago anirukko.

- 11 Ale aking tala, tom umu te Kari Biya ko kariimet motam gotek saki tala Assyria bagasan, se saki Egypt,
 se saki Pathros, se saki Cush[§],
 se saki Elam, se saki Shinar, se saki Hamath bagasan umu,
 se saki tual gotektek lang kaora koma worem kapara te bagasan umu nunga giokko.*
- 12 Nu sor saki te ari ikimonko dal gurek umu patawu bangun,
 ale Israel ko kariimet sor umu koma koma nobowa naguman bagasan umu nunga gi ilu biguwurokko;
 ale Judah ko kariimet parasaman ale ali lilim namaman bagasan umu agotala nunga bolala awurokko.
- 13 Ephraim ko singi sange Judah kote mu menaruk,
 se Judah ko iki paguwura Ephraim kote mu bataga namamonko.
- Se udagi Ephraim Judah ilak uwuta nunumi me betemonko.
- 14 Nuna wete kager ko nunumi nuguting ilumon ale koma worem kapara te Philistia sor mu yam moa silati tamon;
 ale arerem la koma worem bausa te kariimet umu nunga melmasak gi sapamonko,
 nuna Edom se Moab se Amon ko kariimet nunga gi nobowa ningi nunga awumonko.

§ 11:11: Cush sor mu aitak Ethiopia masan. * 11:11: We need a map. Or a good explanation, or a reference to a map in the printing.

- 15 Se Yawe baluk se Egypt ko gagi kower ninim mu marakukko[†]; ale yu Euphrates awote kuting sisupurok se marir kowar bo aora biya tairukko, se nu yu biya gurugok se kower gotektek 7 pela ko aratamon ale maraka namamonko; se kariimet nusuwik te sor marakam umu kiamon ale taimonko.
- 16 Nu uwutata ko kariimet motam gotek Assyria bagasan umu nunga lage biya bo, girakala bo paogam se Egypt beteman ale te taiman uwuta tala, paguk nungok se te peleton Israel taimonko.

12

Yawe amilmil tua ko wur amilmil

1 Ale tom bo taiwoso umu te, ni wur ilup ale balu:

“O Yawe, ani nika nip patawusam!

Nunguningta, ni ani ago ko gemang magaram, bare aita mu mena; nika gemang magara kua kaparam se ni ani amilmil aitem.

2 Arigalko, Kaem mu aninga Sangaru ta Kari!

Ani nu te la ira sanamasam ale me nguan-gasam.”

3 Tom umu kaparuk se, nina amilmil biya ningi Yawe ninga sangaru tam ko munan umu, yu laiwa kam laiwoso umu utu nalko. 4 Ale tom umu te, nina wur te iluwal, ale mal:

“Yawe amilmil tualko, nup biya patawuralko!

[†] 11:15: Gagi kower ninim balso mu Gagi Red Sea ko kower gotek koma not owore ko balso agila.

- Se sor saki ko kariimet nu munan ana nago ko
 beteram mu ari ko ikimonko!
 Ale wetang te balal, bo bo nu iwita mena, nu
 kota suanta!
- ⁵ Yawe ko wur iluwalko, mu awuk, nu kiwem
 ningo duap duap beteram,
 se kiwem umu ko balal se ali lilim la ikiokko.
- ⁶ O Zion ko kariimet, amilmil te, sail te airal niar-
 alko,
 mu awuk, Israel ko Kakirip Laili mu sokel
 duap duap te nenenga ningi kiwemaso!”

13

Babylon ikup arigokko, den tairam

- ¹ Imi ikup Babylon arigokko wore ko den, Amoz
 namar Isaiah kote tairam se ari ikiam.
- ² “Duruk motongar kuting kalel biya wetang aniso
 umu te, dal gurek bo baongal,
 ale nunga aural tagiral se taimon, ale wonong
 kuring bibiya umu ningi utu utu nagu-
 monko.
- ³ Ani Yawe aga kakirip nunga atumukirem, nuna
 aninga kager kari nanasin alo,
 ani maingkala nunga kiti gurugem se aninga
 angamang memek wetang sapamonko
 bagasan.”
- ⁴ Kutek mal ale kariimet motam biya bo ko nirung
 iwita duruk te wore, ikialko!
 Sor sor kager ko tai numi kuting iluwa ko
 niara aira iwita, owore ikialko!
 Yawe Sokel Garagar mu kager ko noko kager kari
 nunga ilu biguwuwoso.

- ⁵ Nuna ali sor awar bibiya se nuwi sang ko wore tai gilingiman,
Yawe melmasak singir biya te maguwurokko ko gomang magara imi ago utu naguram.
- ⁶ Nguangara ago niaral airalko, mu awuk, magara kuenera ko tom, Yawe Sokel Garagar mu ko balam, mu tai pingiaram.
- ⁷ Bore te se, kariimet suen la nungumik sokel menaruk ale nongomang motam parasarukko.
- ⁸ Nguangara ko yaman mu imet kuriang iluwokko yaman ira kam nunga iramurokko;
nongoma motam geraga saparuk se nungumik mone barasukko.
- ⁹ Sinar talko, Yawe ko day tom taiwoso, te ali sor gomang gurugok ale memek bitawara alo te nunga menawurokko.
Tom umu tom bo guyak mena, noko gomang memek ago lilim taiwoso.
- ¹⁰ Nunguningkiri, baras se mel duap duap taiti gomang te, mu me nikim kapamonkowo;
worem mu motam tirom iluwok se sige mu nikim me kaparukkowo.
- ¹¹ “Ani Yawe, ani ali sor nunga kasa memek, se nunga bita paguwura, koma memek nungarikko.
Ani nunumi patawura alo se kariimet nunumi nokokosa mosan ale saki alo mel yam ko nunga betesan mu nunga menawurikko.

- 12 Ani kariimet uwuta nunga bitirik se, gold yawara nunguning kupu laga suanta ilagala diram ari kam, suanta ilagala arigimonko.
- 13 Bore te se, ani Yawe Sokel Garagar, aga angamang magara memek tom umu te tama ko kaparukko mu,
taiti gomang lilim sisiwurek, se ali mu wana ko kaparuk ale duap barakukko.
- 14 Ale giarum ko diya nguangara ago, agi sipsip kotam mena iwita,
nagu parasa nunga kariimet ningi, se nunga ali te pila pila namamonko.
- 15 Awiriya nunga ilumon, mu gatu te nunga atumu kuawumon se kuemonko;
awiriya nunga ilu talipasan, mu batir te nunga momon se kuemonko.
- 16 Nunga kuriang mimili alo mu, nungarkiwomon se munan memek biya wore te nunga betemon se kuemonko;
nunga kawam ningi melmasak mu gi sapon ale nunga imet alo mu, munan memek nungumik te betemonko.
- 17 “Arigalko! ani Medes alo nongomang patawurik se Babylon alo nunga maguwumonko,
Medes alo mu, silver ko nongomang me barasoso, se nomotam gold te me aniso.
- 18 Nunga daga wol te kari kulak nunga menawumonko;

nuna kuriang mimili bo ta nomotam la me nungarkamonko, agi kuriang garuk bo me ta betemon se namarukko, mena.”

- 19 Babylon wonong bala yam ningo, Chaldea kariimet nunga nikim nunup biya te kapawara ko wonong,
bare Kaem Sodom se Gomorrah wonong nunga maliluwuram iwita, nunga menawurokko.
- 20 Kariimet bo sor umu te bagarukko me terong, gue luan udagi bo me ta te bagamonko terong tala;
Arab arika nunga sel umu te tagi bagamonko me terong tala,
sipsip bitua kari umu te nunga sipsip inang nungarmonko me terong tala.
- 21 Bare sor garagarayam ko mel duap duap memek umu la kuwim tamon, ale kawam digo tugu muruwumonko;
tirom ko inangnang mel se mel diwang mu la binga nagu nama taiwomonko.
- 22 Hyena se jackal diwang mu kawam bibiya papak mam kaparam umu ningi se, duap karo gurungumu nguruk nguruk geragamonko.
Babylon ko tom umu pingiaram,
ko day tom te memek arigokko mu kumikaram.

14

Yawe ko kariimet nunga wonong nuam te pelemonko

¹ Bare Yawe Jacob gomang motam tuokko;

ale ko kariimet Israel akingtala nunga atu-
mukirok, ale nunga gi nunga ali te nunga
awurokko.

Se kariimet iwareng mu tai nongorak soramom,
ale nongorak biguwu bagamonko.

² Se sor saki ko kariimet alo Israel kariimet nunga
gi nobowa ningi nunga ura kariimet ko
nunga beteman mu,

aking nunga gi, nongorak pila tai, nunga wonong
nuam Yawe nungaram umu te nunga awu-
mon,

asele aking Israel alo mu sor saki ko kariimet umu
nunga gi, nobowa ningi nunga ura kariimet
ko nunga awumonko.

*Babylon ko king ko kuera magara se Israel ko
amilmil*

³ Se day tom Yawe, nina ikup yaman memek
ningi bagaman mu ninga sangaru giok se ne-
susuru dirmauk, ⁴ mu nina Babylon ko king nisi-
wik sapa tual, ale iwita balalko:

“Arigalko! Kakirip tamatama daongawaram mu
aitak mena!

Arigalko! Nago ko memek bitawaram mu tai
sanamaram!

⁵ Yawe kari bibiya nunup ago memek mu, nunga
nosokel menawuram, ale nunup bibiya mu
kututuwwu waram.

⁶ Nuna nunup bibiya mu te sanamikasan ale
nongomang memek te kariimet nunga
maguwura mu, nonoman sapara mena,
nuna nongomang memek te sor saki nunga
gi nobowa nunga tugukasan, ale ninguru
nunga maguwu silatikasan.

- 7 Bare aitak mu, ali lilim la gomang kua kaparam
ale malin kauram;
aira wur ngata nirung barasukko tom.
- 8 O Babylon, nika dagula sumu, kariimet la me ko
amilmilasan,
bare Lebanon ko tam aora aora mu karogola
amilmilasan, ale balsan:
'Aitak ni dagulu parasarem, mu tam kaura
kari bo taimon ale ana me nanga kau-
monkowo!'
- 9 "Kariimet kuera nunga nuguwim umu, nika
taira mu ko loaga se bala nirung biya bita-
woso;
nu ali sor ko kari bibiya se king alo kua namaman
umu nunga nodora umu nunga kiti guru-
guso,
se sinar la nika taira umu ko nomotam
bitawasan.
- 10 Nuna suen la nuguring bolala ka manarmon,
'Ni betela, ana nasokel menaram iwita tala, ni
sokel menaram se ana iwita tala aratem.
- 11 Babylon, nika kalel biya tarigira mu suen la,
kuera mateng sor imi te tai kapa saparam,
ka gitar se kulele nirung yawara mu ago tala.
Ka anira kuwim mu yes kakang ago terong mam,
se yes kakang memek mu yamel te ka ira kam,
kimik ago terong mam.'
- 12 "O tiromola ukira duap ko baras nikim garagar,
ni sor saki nunga menawuwara ko kakirip,
ni taiti kualo wore aguwaya ka bataguru sapa-
man se tai dagulem wore arik ale ko ikiko!
- 13 Ni keta nimi manarukasm, ale makasam,

'Ani taiti gomang te kalel biya tarigirik, ale
 Kaem ko baras nunga kia saparikko.
 Ale duruk kalel biya koma north, kaem arika
 te ilu biguwusan, mu te aga daiga kuwim
 bitirikko,' makasam.

14 'Ani taiti nuwi suen la nunga kia saparik ale
 kualala biya,
 nongorak aimi bitirik ale Kaem Kalel Tawun
 mu iwita bagarikko,' makasam.

15 Bare mena, Yawe ni kerak kapa kariimet kuera
 nunga nuguwim ningi ka beteram, yam
 mutim umu nukum te biya ka beteram.

16 "Se awiriya karkasan mu karki kuawu se ese-
 mon:

'Agi kakirip ewerta ali lilim sisiwukaso se
 kingdom saki urirkikasan, mu mena agila?

17 Ale ali sor maguwu silati gomang gurugu
 sor yam ko bitakaso,
 ale wonong wonong parusuwu silati nunga
 talipikaso, mu mena agila?

Ale me ta nunga bita tokaso se nunga wonong
 wonong te me pilakasan. Agi imi kakirip bo
 kilitik agila?'

18 Sor saki ko king suen la kueman mu, nunga
 ali motam nongoma nongoma te, munan te
 nunup ago nunga mutim tuguman.

19 Bare ni mu, munan te mutim me ka tuguman,
 mena, yam ngual kasik sor yam te,
 kager kari batir te kua iwiwasan mu nongo-
 rak,
 manga gogong du biya mu ningi ka sapaman
 se, nunga kulupik ningi aniwasan;

se kariimet namasan taisan mu, ni mel bo yam iwita ka ira kalakumu nama taisan.

²⁰ Ni mu, king saki iwita me ka mutim tugumonko, mu awuk, ni ka ali sor maguwurem, ale ka kariimet nunga morem se kueman.

Kakirip uwuta ko kuriang gue mu, nunup engam menara biya menarukko.

²¹ Nunga nonet nonogotak nunga memek koma, nunga kuriang imas te nunga mora se kuera ko kuwim bo nunguru beteralako!

Nungarkiwara se me ta barasu sanamamon ale ali tamon, ale ali lilim te wonong kalo kalo sor me eremonko!”

²² “Mu ani memek nungarikkowo!” Yawe Sokel Garagar mu uwuta balso.

“Ani Babylon ko kariimet gue suen la, se ko anapeya mel suen la, se ko nup engam menawura biya menawu saparikko.

²³ “Ani nunga sor wonong umu gurugek se yu lom ko sor aruk, se yu lom ko inangnang kuwim umu tamonko.

Ale magara kuenera memek ko munan mu, suing iwita te nu sarumu saparikko.”

Yawe Sokel Garagar mu uwuta balso.

Assyria nungumik ko den aora bo tairam

²⁴ Yawe Sokel Garagar mu ko den aora biya kaolam, ale mam:

“Den ani balem imi mu, uwutata aratukko; ikia ani kalem imi mu, uwutata sanamaram.

25 Ani Assyria sor ko kager kari aga ali ira muru-
man mu, nunga ita parusuwurek,
ale aga duruk awote bagasan mu, nunga gi
warik ale asiwik te nunga irekko.

Noko ngasaru memek aninga kariimet nodogo-
tak te mu kututuwu warik, ale ikup nubi-
winang te mu gi warikko.”

26 Yawe munan imi ali lilim la ko nunguru
beteram;
noko kuting, sor suen la te nanamara nun-
garukko mu, yam guyak la aniso.

27 Nunguningta, Yawe Sokel Garagar mu ko ikia
uwuta kaolam mu, awiri noko ikia umu
gurugokko terong?
Noko kuting uwuta, sinar la aniso mu, awiri
kuting siruwurokko terong?

Philistia nungumik ko den aora bo tairam

28 Yia tom king Ahaz te kueram umu te, den aora
bo iwita wetangaram:

29 Philistia, ni kager ko tam, te ka moman se tam
umu kelagam umu ko, me ta amilmilerko!

Mu awuk, tam umu mu mot kueram iwita, bare
ko kuwim te mu, mot bo memek nungun-
ingiri mu bilangarukko;

noko arata mu inangnang belelagam sasa
ningi бага aratu kam aratukko.

30 Se kituwura guat, nungumik mel mena alo mu,
ani nunga sinar taik se no nungia se ningo
la, nongomang lila te bagamon,

bare karak biya te, ka kariimet nuamur bagasan
mu nunga menawurek se bo ta marak me
bagarukko.”

31 O Philistia kariimet, ni awiriya wonong korang
ko murum kuwim te bagasam agi,
ni awiriya wonong tuagu ningi bagasam mu,
mo nierko.

Nina suen la nguanga barowara malko,
mu awuk, koma north umu te, kager memek
bo tama bur iwita barasam ale gek am la
arerem la taiwoso.

32 Se taling kari taimon esemon, mu den koma
awuk nunga maonal i? Mu iwita nunga
maonalko:

“Yawe kota Zion nungam burangaram se gek
mam,
se ko kariimet maga kuena lagaman mu,
ningi ningo la bitua aora te bagamonko.”

15

Moab sor memek taukko niara wosenga den

¹ Moab sor ko den tairam.

Moab ko wonong ilagala, Ar se Kir, mu tirom
suanta wore te la memek taman!

² Se Moab lilim se ko wonong biya Dibon ko kari-
imet, nunga temple se kagin kuwim mu te
nama tarigi tarigi mo nia se,
munan wonong Nebo se Medeba nungumik
te aratam mu agotala ko mo niakasan.

Nuna suen la mo nia se, nusupuling nomone se
nosomone turutuwu warukasan.

³ Ale melmasak batuwutukam mu nagukasan,

ale kawam gul te, wonong kower lage se biguwura kuwim te mu, am niara ma la sor tam.

⁴ Wonong Hesbon se Eleale nunga niara ma ko nirung mu namakaso se Jahaz kariimet ikikasan;

ale bore te se, Moab ko kager kari aora aora mu, nia urirkikasan ale nungumik gawa kapa saparam.

⁵ Ani Moab ko angamang motam ninguru batagoso;

mu awuk, ko kariimet wonong beteman ale naguman Zoar* se Eklat-Selisia namaman.

Nuna Luhit tarigi se agi, Horonaim ko lage karo se agi, wore am mo nia se la namakasan.

⁶ Nimrim ko yu mu maraka sapaman, se sirsir bo marak me aniso;

tam, sirsir, mayang mel bo ta marak me aniso, mena biya.

⁷ Bore te se, nunga na inang mel mel gi tuguman ale, sor Wadi tam ago† masan mu kia kia namakasan.

⁸ Nunga niara ma mu, sor Moab ago lilimaram; nunga ma niara ko nirung mu namawaram Eglaim se Beer Elim tam se iki sapaman.

⁹ Dibon ko yu suen la mu gue ago terong maman; bare Yawe balso, “Dibon yam bo karogo la ikup tuiwirikkowo.

* **15:5:** Zoar wonong mu Edom sor te. † **15:7:** Wadi mu yu maraka namoso se ko koropong yu mena wore ko nup.

Moab kariimet naguman mu ta se kariimet
nuamur gotek am nunga ali te bagaman
mu, lion kore te memek to sapamonkowo.”

16

¹ Bore te se, sipsip anumang suguri te mu gial
ale, Sela beteral nama sor garagarayam mu
kiaral,
ale ali kotam, Jerusalem, ko duruk Zion te
bagoso, umu tualko.

² Se kariari namaman mu, iwita Judah nunga
manarukasan:

“Moab alo mu, inangnang nunga singir
parusuwusan se nagu binga namasan
iwita,

yu Arnon bataguru koma sang ko kapawasan.

³ Nengemang nangaral ale anananga saongalko,
nengemang motam nangaral ale kager
memek ningi nanga bataguru talko.

Ana wonong kawam digo beteman ale
naguwasan mu, nanga kaluwural, ale me
wetang nanga saparalko.

⁴ Moab kariimet yumu geragawasan owore nunga
gi bowa nunga tugumko;
memek nunga maguwuwoso wore ko nunga
kaluwurko.”

Moab, ikiko! Ikup yaman giwerem mu aitak
menarukkowo!

Awiriya nika maguwu silatiwaram mu nika
ali awote me bagarukkowo!

⁵ Ale tom umu te, David ko gue te, maro lila ko king
bo aratur ale, maro lila ko daiga kuwim mu
te daigokko;

nu diram la, munan ningo diram ko munan
te, kariimet nunga bituokko.

Prophet ko gomang bataga, Moab ko

⁶ Ana Moab ko numi kokosa mora ko munan, se
supuling lagara numi patawura, mu ana ko
ikiman;

bare noko numi patawura munan mu, kumik
nunguning bo mena.

⁷ Bore te se, Moab se ko kariimet awiriya, suen la
Moab ko yam niamon mamonko;

nunga tam waen muguri merang, Kir Heres
wonong te dia gi no lagaman mu ko
nungamin tairuk se, yam niamonko.

⁸ Hesbon se Sibma ko waen ningam mu, yam
maraka sapaman;

sor saki ko kari supuling alo waen ningam
umu, batutumu ira kalakumu maguwu
sapaman;

girakala waen ningam umu, nama Jazer tam, ale
parasaram nama sor garagarayam mu tam,
ale eng nama Dead Sea atumukiram, bare
aitak mena.

⁹ Bore te se, ani Jazer nia mowoso uwuta tala,
Sibma ko waen ningam ko, masam niasam.

O Hesbon, O Eleale, aninga amononge yu nenenga
ko ninguru laiso,

mu awuk, nenenga waen ningam yopara ko
amilmil mu mena saparam.

¹⁰ Amilmil ngata nirung yawara mu, aitak ninga
ningam ali bita saparam;

ninga waen ningam ningi amilmil wur mu,
bataga namaram.

Kariimet bo waen muguri ira parusuwuso ale ko
 yu me gi langiwoso, mena,
 ko amilmil aira nirung mu menaram ale sor
 kutek ma saparam.

¹¹ Bore te se, aninga angamang motam ningi mu,
 Moab ko niara ma biya nunguningkiri,
 ale Kir Heres ko, aga naur kituwura, batir
 gotek batoga tam.

¹² Se Moab sangam taukko i maso, ale ko kagin
 kuwim biya mu te namoso, bare mena,
 sokel engam mena saposo;
 nu ko temple ningi guranek ko namoso, bare
 nunguning bo ta me arigiso, mena.

¹³ Munan imi ko den mu, Yawe giram ale Moab
 ko maingkala balu beteram. ¹⁴ Bare aitak mu,
 Yawe Moab ko iwita balso: “Ura kari bo, ura tom
 tusan se tom ari ari ura to lagoso iwitala, tom
 aitakta imi nama yia 3 mu buring ko mu, Moab ko
 nup biya, ko kariimet mugum ago biya, te numi
 patawu lagoso, mu paranga namamonko. Se aw-
 ilaya gotek diram bagamonko, bare nungumik
 nosokel mena lagamonko.”

17

Damascus memek arigokko den bo tairam

¹ Imi Damascus ko den tairam.

“Ikialko, Aram* ko wonong biya Damascus mu,
 uragi wonong iwita me anirokkowo,

* **17:1:** Aram mu aitak Syria masan.

kilikilik papak mauk ale marok iwita anirokko.

² Aram, Aroer ko wonong gotektek umu, kariimet bita sapamon se, bo ta me te bagarukkowo. Sipsip mel kuwim umu tamon ale te ningo la kutek ma bagamonko.”

³ Yawe Sokel Garagar mu iwita balso:
 “Ephraim[†] ko wonong gotektek, nunga kar gek am ago, parasa kapa sapamonko;
 se Damascus ko sokel biya mu menarukko;
 se Aram[‡] ko kariimet mu bune gotek бага se, Israel ko kariimet nunup mena bagasan iwita bagamonko.

⁴ “Tom umu kaparuk mu, Jacob ko nup biya nikum ago mu, motam kueruk kaparukkowo; kumik minan ago biya mu, menaruk nama bilik gotek arukkowo.

⁵ Nu ningam bo, kotam ningi na inang gi saposo se buruwuraso iwita, bagarukkowo.

Agi Rephaim ko sor wolong te,
 inang muguri gia kari, inang muguri bataguru gi saposo se,
 aking kari bo tala molak te arataso, ale nuamur kaposo aniso mu yam gi kutuwuso,
 se ningam ipi biya aniso iwita, bagarukkowo.

⁶ Bare inang muguri sang mu yam anirokkowo,

[†] **17:3:** Girakala Israel koma not mu Ephraim tala makasan. Nu Aram, aitik Syria masan, umu ilak numi kuting iluwam, ale Israel koma south Judah masan mu ilak kagerakasan. Duap owore te se Yawe, Ephraim Aram ilak bolala nunga awuram ale koma memek nungaram. Isaiah 7:1 ago arikko. [‡] **17:3:** Aram mu Syria ko nup bo.

olive tam muguri iruwusan se kaposo, bare muguri ilagala agi ilagala suan, kower kualala bibiya mu te yam anisan, iwitatala, agi kower muguri suen biya ago mu iruwu sapasan se muguri 4 agi 5 iwita yam kekawasan, iwita kowo.”

Yawe, Israel ko Kaem mu, uwuta balso.

⁷ Tom umu te mu, kariimet giris palagamon ale, Israel ko Kakirip Laili, nunga nungam mu, ari ko ikimonko. ⁸ Nunga altar nuguting te nungurman mu te me ira sanamamon agi, nunga kaem kawel imet Asherah kote me loagamon agi, ko altar kaloman mu te, mel siring yawara mu te, me tama bita tumonko.

⁹ Tom umu kaparuk mu, Israel ko wonong bibiya kar aora aora ago mu, nu kota nung, girakala Hivi kariimet se Amor kariimet nunga moram parusuwuram se nunga sor ipiram ale magaram kueneram, iwitatala noko wonong bibiya mu animonkowo.

¹⁰ Mu awuk, ni nika Sangaru Ta ko Kaem, mu ko kamili saparam;

nu nika Manga Gek am, se nika kar aora mu, ni ko kamin me ares mam.

Bore te se, ni ta tam ningo ningo agup agi, sor saki nunga tam kower batutumur ale nunga kaem kawel alo nunup sapara agup,

¹¹ se day suanta nung te la bitarsam se aragoso agi, day suanta te agusam mu te la miri beteso aragoso ale tamaso, ale wakala warso,

bare ko nunguning bo ta me arikkowo,

mu awuk, ni keta mu kuera ikes yaman
memek ko tom ningi bagerkowo.

12 Sor saki saki nunga nirung ikialko, nunga
nirung mu gagi kelaga kam!

Nunga kariimet nunga nirung ngata ikialko,
nunga nirung mu, yu soraga ale nirung
kapa kam!

13 Sor singir biya nunga nirung mu, yu lom bibiya
sokel ago soraga kam,

bare tom Yawe alis nungarso, mu nuna awar biya
nagu nama gilingisan,
motongar kuting awote, daula marok kulikul-
ing se kupkup itugu waru kam, nu nunga
itugu warso.

14 Bainga tirom mu, nuna nguangara nangarsan,
bare ukiso tiromola mu, mena namasan.

Munan uwuta mu kakirip awiriya taisan ale
nanga maguwusan,
ale nanga melmasak gi ago namasan, owore
nungumik te arataso.

18

Cush kumik ko den tairam

1 O ali sor, dal bibiya te nirung kapa kapa, Cush* ko
yu luan kia nama taiwara ko sor wonong,

2 taling kari nunga betesam, se mel papyrus
masan, ko ariga yu ko yem kuting iwita,
mu sikipi laga, dal ulal biya bo iwita, awote
araga dagisan ale yu awote namasan.

* **18:1:** (HBK) Old area covering southern Egypt northern Sudan.
The situation about the messengers is not clear in Hebrew.

Namaralko, nina taling kari alo;
 namaral ale kariimet maiya maiya,
 nungumik palepalengam,
 sor suen biya nunga nguangawara,
 sokel ago kager te giriwara,
 nunga sor wonong yu luan suen biya ago,
 node iluwalko.

³ Nina sor suen la ali imi lilim te bagasan,
 tom kausa bo dal gurek iwita duruk te bangar-
 mon mu, nina arigalko!
 Ale biugel niaruk se ikial mu, nina te sinarar-
 alko!

⁴ Ikialko, Yawe iwita aga maonam:
 “Kakirip bo inang garukaso taiso se kutek maso
 ale ari se,
 worem ko sokel kaposo mu ko iki gurugu se,
 tuwik ilu biguwuso mu ari lagoso iwitata,
 ani aga bagara kuwim te kutek maem ale mel
 ninguru ari gurugu lagasam.” Nu uwutata
 aga maonam.

⁵ Se iwita ikialko, waen nunguning muguri
 garukaso nama yopaso uwuta tala,
 kager memek mu tai pingiaram.
 Se tom umutang te diram, kower maiyam nama-
 ram umu, noko batir te nunguning karogo
 batutumurok se kaparukko.

⁶ Uwuta nunga waru awurok, se duruk kulupik ko
 inangnang, mel iwiwara nowara mu, se
 giarum ko mel diwang taimon ale nunga na-
 monko;
 worem kam te inangnang mel mu, borta nunga
 inang ko no se lagamonko,

se tuwik marir kam ningi mu, giarum ko mel
diwang mu, borta tala nunga inang ko no se
lagamonkowo.

⁷ Ale tom umu te mu, kariimet maiya maiya,
nungumik palepalengam,
sor suen biya nunga nguangawara,
sor sokel ago kager te giriwara,
nunga sor wonong yu luan suen biya ago
umu,
nuguting munan mu Yawe Sokel Garagar kote ago
taimonkowo.
Duruk Zion, wonong Yawe Sokel Garagar ko Nup
biya ago umu,
kua bowa nagura ko nuguting munan umu
kote ago taimonkowo.

19

Egypt ko den tairam

¹ Imi Egypt ko den tairam.

Arigalko! Yawe taiti nuwi awote daigam ale koma
Egypt tuam ale taiwoso.
Egypt ko kaem kawel nunga kuar suen la arigi-
man ale wanara ko kapasan,
se Egypt ko kariimet arigiman ale nongo-
mang motam ninguru dung dung maso.

² Kari Biya, nu Yawe Sokel Garagar, nu iwita
balam:
“Ani balik se Egypt kota kota numi ago daong
kager bitirukko:
ko launuria gue suan nunumi momonkowo,

ko tiran yawara bo barasuk, ko bo ilak numi
 kore batagukkowo,
 ko wonong tuagu bo barasuk, ko wonong tu-
 agu bo ilak barimarukkowo,
 ko kingdom bo barasuk, ko kingdom bo ilak
 kager bitirukkowo.

³ Se Egypt kariimet alo nongomang motam sokel
 mena saparukko.

Ani nunga ikia ngualawu saparik se anapeya bete-
 monko ikia kaloman mu me ta betemonko.
 Bore te se, nuna saonga ko, nunga kaem kawel
 nunga isarmon agi,
 wit mairap nongorak munakawara alo mu
 nongote saonga ko namamon agi,
 kariimet kuera nunga karirigum nongorak
 munakawara alo mu, nongote namamon
 agi,
 marir kari alo sangam ko nunga
 isarmonkowo,
 bare mel bo ningo me arigimonkowo.

⁴ Ani Egypt ko kariimet mu, king bo memek biya
 alis kemerereng se daong memek ago,
 mu bowa ningi nunga awurek se nu nunga
 bituokkowo.”
 Yawe uwuta balam.

⁵ Yu biya mu maraka saparuk se gamung biya mu
 sokelel la anirokkowo.

⁶ Sirsir se ereke mel yu duap te mu, iwimon
 marakamon ale, yu ko kower namara taira
 mu, siring kapamonkowo.

⁷ Yu Nile kuring ko se, yu luan kaora, yem mel-
 masak mu karogotala ko.

Ningam mel yu Nile duap te asurman mu, maraka
 sapon se, daula itugu waruk se mena
 namamonko.

⁸ Se wal tata kari alo, se aul sapara kari alo,
 se pote sapara kari alo mu, nongomang mo-
 tam bataguk se niamon mamonko.

⁹ Se guang yamel nunga ko ura kariimet suen
 la nongomang motam mu ninguru
 batagukko;
 yamel guang te nunga ko tam nulis ngaura ko
 ura kariimet mu ta se,
 tam nulis umu yamel guang ko birira nunga
 ko ura kariimet, mu koma suanta,
 mu awuk, guang yamel te nunga ko mel mu
 maraka saparam.*

* **19:9:** Guang yamel te nunga ko mel mu mol ngaura iwita, flax masan, se kapok nunguning iwita, cotton masan. Note from IVP about flax and linen industry: Flax ... provided both food (seeds and linseed oil) as well as a fiber that could be woven into linen cloth. In Egypt flax was tightly planted (to increase height and prevent branching) in late October and harvested at a height of three feet in April or May. Such a field would be quite susceptible to hail storms (Exodus 9:23-25). Younger plants were pulled up by the roots to produce fine linen, while older plants were used for ropes and belts. The stems were first soaked in tanks of stagnant water and then dried before the fibers were separated (Joshua 2:6). The dried stems were beaten and the fibers combed out for spinning, with the longer threads being used for clothing and the shorter (tow) set aside as lamp wicks (1:31). There were several grades of linen produced. The best set was aside for the pharaoh, the nobility and the priests. Any interruption in production would have had a ripple effect, destroying the livelihood of countless workers in the fields and factories.

- 10 Nuna ta se ura manga tata ko kariimet suen la mu dagulu parasamonko.
- 11 Zoan ko kari dom alo mu yam kari ngualara la; Pharaoh ko kari sinar alo mu kiti guruga ngualara sipira mu betesan.
Ikialko. Nina awuk ta ikisan ale Pharaoh manor-san, ale masan,
“Ani mu sinar kari alo nunga bo, se ani girakala ko king alo nunga gue te tairem,” ma balsan?
- 12 Pharaoh, ikiko, aitak nika kari sinar alo nung, apalak bagasan?
Nunga manaru se, nuna terong agi mu,
Yawe Sokel Garagar, ko ikia Egypt te maguwurokko kaolam owore, nika kasurmon se ari ikiko.
- 13 Zoan ko dom kari alo mu ngualara sipira, se Memfis ko kari supuling alo mu dalela muruwuman;
Egypt ko kari nukuri nunguningkiri, kariimet lilim nunga giwara mu, Egypt lilim sapa-man se dagulam.
- 14 Yawe nu ngualara sipira ko marak memek mu nungumik te beteram;
nuna uwuta beteman se Egypt ko ura mel suen la yam maga sparam,
ale yu aora nana ngualara kari bo, kota ko kapara ningi dagulu barasu kam, bagoso.
- 15 Awiriya bo Egypt ningi, nup ago ta, nup mena ta, biya agi gotek ta,
bare mel bo ta bitirukko yam me terong nunguningkiri.

16 Tom umu te mu, Egypt alo mu imet kuri-ang nosokel mena iwita bagamonko. Nuna Yawe Sokel Garagar ko kuting daong ko patawuram umu, arigimon ale nguanga barowara mamonko.

17 Yawe aguwaya nungumik te bitirukko mu maingkala balam se ikiman, bore te se Egypt mu Judah ko ninguru nguangerukko. Ale nup la iki se mu, ninguru barowara maukko.

18 Ale tom umu te mu, Egypt ko wonong 5 pela mu, Yawe Sokel Garagar bowa ningi bagamonko den kalomon, ale Canaan den[†] te Yawe ko kagin munan nungamili nuguring te anirukko. Wonong umu nunga bo mu, balmon Worem ko Wonong mamonko.[‡]

19 Ale tom umu te mu, Yawe ko altar bo Egypt sor lilim ningi kalomon, ale manga biya bo, Yawe ko nup te, Egypt lilim ko sor ali te nama menaram umu te, bangaru betemon se anirukko. 20 Se mel ilagala umu, te kariimet nungamin ares maukko, Yawe Sokel Garagar umu ko kausa iwita Egypt sor te anirukko. Se tom awiriya bo, kariimet umu nunga maguwurok mu, nuna Yawe kote aimon se nu nunga saonga bo bitiruk se tairuk nunga bataguru giokko.

21 Ale tom umutang te, Yawe kota numi wetang saporuk se, Egypt kariimet ari ko ikimon ale, nup patawu se tama bita tui se nuguting munan tumonko. Nuna munan sang Yawe ilak balu arurumon ale karo tumonko.

[†] **19:18:** Canaan den ko balso mu Kaem kagin nunguning ko balso. [‡] **19:18:** Worem ko Wonong masan mu Heliopolis agila, mu Egypt ko wonong bo te worem nup biya tuikasan. Bare aitak mu gurugumon Yawe nup biya te tumonko ikia kaloman.

²² Yawe ikup yaman Egypt nungarukko; ikup nungaruk ale aking nunga sangaru giokko.

Nuna ari ikimon ale Yawe kote niamon se, nu nunga niara umu ikiok, ale nunga sangaru giokko.

²³ Ale tom umu te mu, lage biya bo Egypt nama Assyria araturuko. Se Egypt alo nama Assyria aratamon se, Assyria alo tai Egypt aratamonko. Ale Egypt alo se, Assyria alo nunumi nuguting iluwa la Yawe kagin tumonko. ²⁴ Ale tom umu te mu, Israel mu Egypt se Assyria nunga atumukira sanamaruk se, nuna marak ningo tagi ali imi lilim awote betemonko. ²⁵ Mu awuk, Yawe Sokel Gargar mu marak nungaru se baluk,
“Egypt, aninga kariimet, ani marak kisisam;
Assyria, aninga agiting kiwol, betela marak kisisam;
se Israel, aninga angama pasarang, ni betela ani marak kisisam.”

KAEM KO DEN
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Waskia Language of Papua New Guinea
Buk Stat, sampela hap long Buk Song, ol Provep, na
Nupela Testamen long tokples Waskia long Niugini

Copyright © 1985, 2011, 2014 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Waskia

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-11-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

45c04e90-82c9-592e-bfe2-f39dfa146f32